

SOCIALISME EN SOCIOLOGIE

DOOR

A. LYSEN.

Onder het opschrift: „Socialistische leerstoel in de sociologie”, hebben sommige Nederlandsche bladen onlangs aan „Het Volk” een bericht ontleend, meldende dat de algemeene raad van S.D.A.P. en N.V.V. zich vereenigd had met het plan om te komen tot de oprichting van een bijzonderen leerstoel in de sociologie aan de rijksuniversiteit te Utrecht. Tegenover dit besluit — en wat daaruit groeien kan — is waakzaamheid van allen, die zich de objectieve beoefening van de wetenschap ten doel stellen, en van ieder, wien ons hooger onderwijs ter harte gaat, dringend vereischt.

De sociologie is — als zuiver empirisch-begrijpende wetenschap — nog heel jong. Omtrent haar beteekenis heerscht nog verbijsterend veel misverstand, waartegenover de telkens weer door talrijke sociologen ondernomen pogingen om haar goed recht als een zelfstandig gebied van objectief onderzoek aan te toonen, geenszins verspilde moeite zijn. Ook onder deze vakgeleerden zelf kan men nog meermalen ernstige begripsverwarring bespeuren en lang niet allen slagen zij erin hun gedachtenstelsels vrij te houden van den invloed van subjectieve levensbeschouwingen, die in haar betrekkelijke eenzijdigheid den wetenschappelijken toets der objectieve feiten niet vermogen te doorstaan of althans uit die feiten niet de bevestiging kunnen putten, welke voor de theoretische grondslagen eener wetenschap onontbeerlijk is. De sociologie bevindt zich nog steeds in een moeizaam groeiproces, dat in zijn voortgang door misvatting omtrent haar wetenschappelijken aard zeer ernstig kan worden belemmerd.

Zulk een voor de ontwikkeling der sociologie gevaarlijke bedreiging schuilt ook in het hierboven weergegeven bericht. Niemand zal veronderstellen, dat de algemeene raad van S.D.A.P. en N.V.V. zoo bijzonder gesteld zou zijn op een leerstoel in de sociologie, indien de toekomstige hooggeleerde occupant van dien zetel zou behooren tot de nog betrekkelijk kleine, maar gestadig groeiende schare van sociologen, wier hoogste doel het is hun wetenschap een plaats te verzekeren in de rij der universitaire leervakken, waarvan objectief

feitenonderzoek den eenigen hechten grondslag vormt. Neen, de hier namens een bepaalde politieke bevolkingsgroep ondernomen actie is blijkbaar gericht op de invoering van de *socialistische* maatschappijbeschouwing als voorwerp van studie aan een onzer rijksuniversiteiten. Ware dit niet de bedoeling, dan zou men zulk een streven niet juist uit dien hoek behoeven te verwachten. Geen enkel specifiek socialistisch belang kan erbij gebaat zijn, zoo aan de Utrechtsche universiteit een sociologie gedoceerd zou worden, die aan de verschillende politieke en godsdienstige opvattingen omtrent het wezen der menschelijke samenleving — onder veel meer dus ook aan het socialisme — gelijkelijk aandacht wijdt zonder zich ten gunste van een dier levensbeschouwingen in het bijzonder uit te spreken. Want daarin schuilt het zuiver wetenschappelijk karakter der empirisch-begrijpende maatschappijleer, dat zij al die politieke en religieuze stroomingen als objectieve feiten aanvaardt, ze zonder vooroordeel tot voorwerp van haar onderzoek maakt en angstvallig vermijdt de werkelijkheid te bezien in het licht van vooronderstellingen, die zich in haar betrekkelijkheid tegenover andere „geloofsbeginnelsen” als subjectieve eenzijdigheden voordoen en dan ook een zoodanig tekort aan objectiviteit vertoonen, dat zij als wetenschappelijke grondstellingen voor een algemeene sociologie onbruikbaar blijken.

Een dergelijke algemeene maatschappijleer keert zich volstrekt niet tégen het socialisme: daardoor toch zou zij slechts in een andere eenzijdigheid vervallen. Zij erkent het goed recht van het socialisme als maatschappelijk verschijnsel, gelijk zij evenzeer ernaar streeft elke andere strooming van thans of vroeger — het catholicisme, de vrijzinnige staatsopvatting, de hervorming, den Islamitischen cultus, de zeden van primitieve volken, enz. — als zoodanig te verklaren. Maar, dat de socialistische beginselen te Utrecht op die wijze zullen worden behandeld, dat kan onmogelijk in de bedoeling liggen van hen, die de hierboven aangeduide actie voeren. Het vak, dat van den nieuwen leerstoel af gedoceerd zou worden, zal wel niet anders dan de *socialistische* maatschappijbeschouwing kunnen zijn.

Te verwachten is de tegenwerping, dat men evengoed als de theoretische grondslagen der hierboven „algemeen” genoemde sociologie de beginselen van het socialisme tot axioma's voor een wetenschappelijke maatschappijleer kan verheffen. En aan deze tegenwerping kan dan nog kracht worden bijgezet door verwijzing naar de Roomsche-Katholieke maatschappijbeschouwing, die toch ook haar wetenschappelijkheid weet te handhaven. Hiermee is dan het geheele probleem teruggebracht tot wat het in zijn diepste wezen is: een geloofsquaestie. Aan welk geloof men de voorkeur geeft — en welke maatschappijbeschouwing men dienovereenkomstig voor de eenig juiste meent te moeten houden, — dat is een vraag, waarop het antwoord ons wordt ingegeven door diep ingewortelde overtuigingen,

die voor de critiek van buitenstaanders onaantastbaar behooren te zijn. Ook hier zal dan ook aan die geloofsquaestie als zoodanig niet worden geraakt: het behalve empirisch ook begrijpend karakter der sociologische methode maakt het nu eenmaal uiterst bezwaarlijk de maatschappijleer in haar tegenwoordig ontwikkelingsstadium op één lijn met andere empirische wetenschappen te plaatsen in een geestesfeer, waar de subjectiveerende invloed van verschillende levensbeschouwingen zich niet meer doet gevoelen.

Maar ook al koestert men den hoogsten eerbied voor de overtuiging van andersgezinden, dan sluite men toch niet de oogen voor het feit, dat er in die socialistische poging om te geraken tot oprichting van een sociologischen leerstoel aan een onzer rijksuniversiteiten een allerbedenkelijkst element schuilt. Het gebruik van het woord „sociologie” in dit verband is een laakbare terminologische onzuiverheid, die, zoo zij al niet daarop berekend is, dan toch licht ten gevolge kan hebben, dat ter zake minder kundige lieden (en voor hoevelen is de sociologie niet een gesloten boek?) den indruk krijgen, dat de geleerdheid, die van den zoo vurig gewenschten professoralen zetel zal worden verkondigd, waarlijk „sociologie” is, — „sociologie” tout court, vrij van de uit een bepaalde levensbeschouwing voortvloeiende eenzijdigheid, — of wel den indruk, dat er buiten de aan een zeker „-isme” inherente maatschappijleer eigenlijk geen andere wetenschap der menschelijke samenleving bestaat, zoodat dus in dit geval de oppervlakkige gelijkenis tusschen de woorden „socialisme” en „sociologie” nog wat meer zou beteekenen dan een slechts gedeeltelijke en louter taalkundige stamverwantschap. Men vrage — ronduit — een leerstoel in de socialistische maatschappijbeschouwing, — in de *socialistische* „sociologie”, zoo men wil, — een vraag, die dan getoetst zal moeten worden aan deze andere: of zulk een leerstoel aan een onzer rijksuniversiteiten op zijn plaats zou zijn. Zóó gesteld, klinkt de vraag zuiver. En aldus aangekondigd, zal ook het onderwijs, dat de socialistische hoogleeraar bestemd is te geven, evenmin een valschen schijn vertoonen als het college in de sociologie aan een Roomsche Katholieke universiteit, dat immers uiteraard en voor ieder duidelijk de kenmerken van een zeer bepaalde levensbeschouwing draagt.

Het is begrijpelijk, dat er van socialistische zijde een ruimere gelegenheid gezocht wordt tot wetenschappelijke bestudeering van de grondslagen der socialistische maatschappijbeschouwing. Maar men hulle zich daarbij niet in het kleurlooze kleeid der naar zuivere empirie strevende wetenschappelijkheid. Onder dat mom beduidt die socialistische actie een allerernstigste bedreiging van den moeizamen ontwikkelingsgang dier nog jonge maatschappijleer, welker beoefenaars geen hooger doel kennen dan hun theorieën te grondvesten louter op de waargenomen feiten zelf, zonder zich erom te bekommeren, of die beginselen tevens aan een bepaalde levensbeschouwing ten grondslag

liggen. Dat is de wijze, waarop alle erkend-empirische wetenschappen beoefend worden — ook door overtuigde socialisten of door streng-geloovige Christenen: er is geen sprake van een Rooms-Katholieke of van een socialistische natuurwetenschap náást de algemeen-empirische. Geloof en wetenschap zijn in wezen twee verschillende geestes-sferen, die elkaar niet raken en waartusschen dan ook geen wrijving ontstaat. Met betrekking tot de natuurwetenschappen wordt dit heden ten dage door wel niemand meer betwijfeld. Maar bij de nog onvolgroeide sociologie, die bovendien, behalve op empirie, berust op de begrijpende functie van den menschelijken geest, doet zich telkens weer die neiging gevoelen om de sferen van weten en gelooven te laten samenvallen, gelijk ook het natuuronderzoek den middel-eeuwschen geleerde niet verder vermocht te brengen dan tot een van religieuze leerstellingen vervulde natuurphilosophie. Zoolang de sociologie in dit beginstadium der wetenschappelijke zelfbevrijding verkeert, zal het voor velen uiterst moeilijk zijn het hier aangeroerde probleem anders dan als een geloofsquaestie te zien. Maar zelfs uit dat oogpunt beschouwd, dringt, zooals hierboven werd aangetoond, het socialistisch ondernemen tot waakzaamheid, wijl de vlag, waaronder gevaren wordt, de lading niet dekt.

Zou men zich tenslotte toch op het standpunt mogen plaatsen — en daarvoor zijn goede gronden aan te voeren, — dat we hier niét met een geloofsquaestie te doen hebben, want dat de sociologie zich tot bepaalde levensbeschouwingen volstrekt niet anders verhoudt dan de natuurwetenschappen en dus evenals deze laatste van een algemeenheid is, die alle verschil in politieke of religieuze richting overspant, — dàn vertoont de vraag, of er te Utrecht plaats is voor een leerstoel in de socialistische maatschappijleer, zich in een nog heel ander licht! Maar er is optimisme noodig voor de verwachting, dat het probleem te zijner tijd aldus zal worden gesteld. De strekking van de hierboven gemaakte opmerkingen was trouwens enkel erop te wijzen, dat het verlangen der Nederlandsche socialisten slechts in schijn uitgaat naar een leerstoel in de „sociologie”!